

JOLANTA MĘDELSKA
WSP w Bydgoszczy

SŁOWNICTWO ZANIEDBANE PRZEZ LEKSYKOGRAFÓW: ROSYJSKIE DEMINUTIVA, HIPOKORISTICA, INTENSIVA

Wiadomo od dawna, że bardzo charakterystyczną cechą współczesnej ruszczyzny (i w ogóle języków ruskich, a także bałtyckich) jest skłonność do nadużywania wszelkich deminutywów¹. W języku rosyjskim wprost roi się od rozmaitych zdrobnień i spieszceń, częstokroć urabianych w sposób wręcz zaskakujący, por. choćby formację *сумасшедшинка (с сумасшедшинкой в глазах)* czy *о'кейчик*. Natomiast w polskim języku literackim² ekspresywa występują zdecydowanie mniej licznie. Na tle stanu współczesnej ruszczyzny można nawet twierdzić, że język polski posługuje się formacjami emotywnymi nader oszczędnie³. Jest więc rzeczą oczywistą, że ta zasadnicza różnica między ruszczyzną i polszczyzną prowadzi do powstawania licznych szczegółowych, konkretnych kontrastów międzyjęzykowych. Czy więc istniejące słowniki dwujęzyczne zdają sprawę z tych odmienności? Okazuje się, że nie. Dwa najobszerniejsze i najnowsze dzieła, *HS*⁴ i *Mir*, już we wstępie informują swych użytkowników, iż: "Ze względu na oszczędność miejsca w słowniku pominięto m. in. [...] wyrazy zgrubiałe i zdrobniałe o znaczeniu wyłącznie augmentatywnym lub deminutywnym"⁵. Rezygnacja z tej właśnie grupy translandów oznacza zapewne, że autorzy nie przewidują tu większych trudności przekładowych. Zanim wykażę, jak bardzo się mylą, chcę zwrócić uwagę, że często - wbrew deklaracjom - poza okładkami słowników pozostawia się także te wyrażenia, do których znaczenia formant wnosi nie tylko wartość deminutywną. Jest tak np. w wypadku formacji *старшенький* używanej pieszczotliwie na oznaczenie najstarszego dziecka w rodzinie. Próżno szukać tej substancywi-

zowanej formy w *Mir*, choć zarejestrowano tam analogiczne **младшенський**.

Wróćmy do kwestii oceny stopnia trudności przekładu. Otóż tak znaczne zróżnicowanie co do liczebności grupy emotywów w obu językach musi powodować brak par odpowiedników jednakowo nacechowanych uczuciowo. Oznacza to, że wiele (większość?) rosyjskich formacji deminutywnych powinno być przekazywanych w języku polskim za pomocą wyrażen neutralnych. Jest to jednakże wniosek zbyt ogólny, by można go było wykorzystać w praktyce translatorskiej. Aby ustalić w miarę niezawodne kryteria wyboru odpowiednika, trzeba by przeprowadzić dwustopniowy podział interesujących nas formacji:

1. Na deminutiva i hipocoristica;
2. Na derywaty, które w polskich zasobach słownikowych:
 - a/ mają odpowiedniki zdrobniałe;
 - b/ mają odpowiedniki zdrobniałe wśród formacji potencjalnych;
 - c/ nie mają odpowiedników zdrobniałych.

Jak wiadomo, deminutiva to kategoria tzw. zdrobnień intelektualnych, zawierających w strukturze semantycznej komponent małości, zaś hipocoristica to te konstrukcje słowotwórcze, które niosą informacje o aprobującym stosunku osoby mówiącej do oznaczanego zjawiska⁶. Jednakże, jak zauważył S. Grabias, "Materiał poucza, że podział na deminutiva i hipokoristika ma charakter ściśle teoretyczny, bowiem w praktyce ustalenie granic między nimi następuje niezmiernie trudnościami"⁷. Niektórzy badacze są więc skłonni wydzielać czyste deminutiva, czyste hipocoristica oraz formacje deminutywno-hipokorystyczne, inni zaś uznają jedynie szeroką klasę derywatów deminutywno-hipokorystycznych. Przeanalizowawszy odpowiedni materiał rzeczownikowy, mogę stwierdzić, że nie ma w nim czystych deminutywów, a więc należy mówić jedynie o derywatach deminutywno-hipokorystycznych, na pewno jednak istnieją czyste hipocoristica. Formacje czysto hipokorystyczne to te rzeczowniki (a jest ich zapewne niemało), które ze względu na swą semantykę nie mogą zawierać komponentu małości, takie jak np. rosyjskie **месячишко, времечко, разочек**. Myślę oczywiście o określaniu nacechowania derywatów poza kontekstem. Jeśli bowiem formacja występuje w szerszym kontekście, ten właśnie kontekst nie pozostawia wątpliwości, czy prócz ładunku uczuciowego dane wyrażenie zawiera również komponent małości. Trzeba także pamiętać, że niektóre derywaty mają jedynie formalny wykładnik deminutywno-hipokorystyczny, w rzeczy samej wykorzystywany np. żartobliwie, ironicznie, pobłażliwie, a nawet wyrażający pogardę.

Co się tyczy drugiego stopnia zaproponowanego podziału, to łatwo zauważyć, że liczne rosyjskie zdrobnienia i spieszczenia mają formalne odpowiedniki w języku polskim (np. **морковочка** - marcheweczka). Dla części jednak zarejestrowa-

nych emotywów trzeba szukać polskich translatów wśród formacji jedynie potencjalnych⁸, tj. tych, które są determinowane przez system słowotwórczy, ale w zasobie leksykalnym nie istnieją. Jako egzemplifikację wymieńmy tu rosyjskie **тенечка, пассажиришка, разочек, утюжок, зажигалочка, росточек, гимназисточка**, może także **скандальчик**.

Trzecia wreszcie grupa, zaskakująco liczna, obejmuje te rosyjskie derywaty ematywne, które nie mają formalnych odpowiedników ani w zasobach słownikowych języka polskiego, ani nawet wśród formacji potencjalnych. Przeszkodą w urabianiu zdrobnień i spieszceń są najczęściej względy strukturalne. Należą tu m. in.: **оркестрик, очертик, времечко, местечко** (Очень долго выбирали местечко, где бы нам остановиться: то место некрасивое, то народу много⁹), **бельишко, невестушка, женишок, поклонничек, сумасшедшинка, гонорарчик, забастовушка**.

Wykorzystując poczynione obserwacje można już zgromadzony materiał rzeczownikowy poddać obróbce leksykograficznej. Jeśli więc wyrazem hasłowym będzie czyste hipokoristicum, które ma w języku polskim formalny odpowiednik, trzeba zarejestrować tę właśnie parę odpowiedników, ale raczej na drugim miejscu, jako translat drugoplanowy, dając pierwszeństwo neutralnemu translutowi (zaopatrzonemu oczywiście w odpowiedni kwalifikator stylistyczny¹⁰), np. **месячишко** 1) miesiąc 2) miesiączek. Czyste hipocoristicum, które ma potencjalny translat hipokorystyczny bądź nie ma go wcale, należy przekładać za pomocą formy neutralnej (**разочек - raz**). Jeśli chodzi zaś o derywaty deminutywno-hipokorystyczne, trzeba jednak sygnalizować w słowniku możliwość wystąpienia komponentu małości. Te więc wyrazy hasłowe, które mają translat deminutywny, powinny otrzymać taki właśnie odpowiednik jako pierwszoplanowy, zaś umieszczenie na drugim miejscu wyrażenia nienacechowanego zwróciłoby uwagę użytkownika na nieobligatoryjność oddawania w przekładzie zabarwienia uczuciowego. Z kolei co się tyczy formacji deminutywno-hipokorystycznych, które nie mają analogicznego ekwiwalentu w języku polskim bądź mają go jedynie wśród formacji potencjalnych, to należy im przypisać translat emocjonalnie obojętny (np. **пассажиришка** - pasażer, **забастовочка** - strajk). Aby jednak użytkownik mógł dokonać wiernego przekładu także w wypadku rozmaitych uwikłań tekstowych¹¹, trzeba zarejestrować też dwa analityczne odpowiedniki (z elementami **mały, młody, słaby** itp.), np. **оркестрик** 1) orkiestra 2) mała orkiestra 3) słaba orkiestra.

W zaproponowanych tu rozwiązaniach chodzi przede wszystkim o unikanie translacji formalnych, dokonywanych za pomocą analogicznych do rosyjskich polskich wyrażen emotywnych (często tworzonych ad hoc). Zalecany zabieg jest oczywiście znany i stosowany na co dzień przez zawodowych tłumaczy¹², rzecz jednak w tym, aby był znany również wszystkim pozostałym użytkownikom słowników.

Wprowadzenie postulowanych zmian do słowników rosyjsko-polskich będzie operacją kosztowną, bo wymagającą znacznego rozszerzenia siatek haseł, a tym samym zwiększenia liczby arkuszy wydawniczych.

Ten przydługi wstęp z dziedziny rosyjsko-polskiej konfrontacji przekładowej był niezbędny jako wprowadzenie do problemów leksykografii polsko-rosyjskiej związanych ze słownictwem nacechowanym emocjonalnie.

Jeżeli współczesny język rosyjski nadużywa formacji deminutywno-hipokorystycznych, zaś język polski jest pod tym względem zdecydowanie powściągliwszy, to chcąc rzetelnie oddać ten kontrast międzyjęzykowy, trzeba pomyśleć także o odzwierciedleniu rosyjskich emotyów w prawej części artykułów hasłowych słownika polsko-rosyjskiego. Chodzi bowiem o to, by teksty generowane za pomocą słownika nie odbiegały rażąco od tych, które powstają w sposób naturalny, spontaniczny. Niestety, autorzy *HS* w ogóle się nad tą kwestią nie zastanawiali. Tym samym ogromne połacie rosyjskiej leksyki, ciekawej i bardzo charakterystycznej, pozostają nie znane użytkownikom słownika. Zwraca uwagę także brak symetrii między dwoma porównywalnymi słownikami: *HS* i *Mir*. *Mir* zamieszcza wiele formacji deminutywno-hipokorystycznych (włączanie ich do siatek haseł narzuca przecież niemal automatycznie duża frekwencja tekstowa), z których istnienia nie zdaje sprawy *HS*. Przytoczę tu jeden tylko przykład. Otóż *Mir* ma wyraz hasłowy **водичка** z neutralnym polskim odpowiednikiem **woda**, autorzy *HS* natomiast nie pomyśleli, by tę parę translatów odwrócić i zarejestrować w obszernym artykule **woda** (oczywiście z właściwym kwalifikatorem). Nie jest to bynajmniej rozwiązanie nowe. W. P. Bierkow, np., postulował, by "[...] в словаре для иностранцев с русским входным давать при слове солнце форму солнышко, при слове болото - болотце, при слове имя - имечко и т. д."¹³. Sądzę, że rzecz jest warta zachodu. Wprowadzając tę modyfikację do *HS*, można zagospodarować miejsce po prawej stronie artykułów hasłowych, które często pozostaje niewykorzystane.

Wiadomo, że poziom leksykografii zależy od stanu badań językoznawczych. Jeśli chodzi o leksykę melioratywną, trzeba stwierdzić, że została ona opisana dość dobrze. Niestety, przytłaczająca większość prac dotyczy rzeczownika¹⁴. Formacje emotywnie w klasie przymiotnika oraz (zwłaszcza) przysłówka rzadko brane są pod uwagę w trakcie badań nad zagadnieniem ekspresji językowej. Spotyka się jedynie uwagi o tym, że dla przymiotników ekspresywne słotwórstwo nie jest charakterystyczne, zaś ich sufiksy emotywnie są nieliczne i wykorzystywane przede wszystkim do oznaczania modyfikacji¹⁵. Nieco więcej danych można znaleźć w pracach poświęconych słotwórstwu¹⁶, ze zrozumiałych jednakże względów nie ma w nich szczegółowych analiz semantycznych. Poza tym autorzy nie poruszają zazwyczaj problemów derywacji przysłówków, uważając, że są one

jedynie formacjami potencjalnymi¹⁷. Tymczasem zamiłowanie Rosjan do zdrobień i spieszczeń obejmuje także przymiotniki i przysłówki, i to w skali nie spotykanej w języku polskim.

Istnieje pilna potrzeba stworzenia obszernej kartoteki rosyjskich przymiotnikowych i przysłówkowych formacji melioratywnych i dokonania wnikliwej funkcjonalno-semantycznej analizy tej grupy leksemów. Jest to niezbędny zabieg poprzedzający rzetelny opis leksykograficzny.

Materiał leksykalny, którym dysponuję¹⁸, liczy kilkaset pozycji i obejmuje jedynie rosyjskie derywaty przymiotnikowe i przysłówkowe, które nie mają formalnych odpowiedników w języku polskim. Zdecydowana większość tych formacji nie trafiła do *Mir*. Błąd ten trzeba naprawić rozszerzając odpowiednio siatkę haseł. Po stronie translatów, tak jak i w wypadku omówionych wyżej derywatów odrzeczownikowych, powinny znaleźć się polskie formy neutralne.

Oczywiste jest także, że te znamienne różnice międzyjęzykowe muszą znaleźć odzwierciedlenie również w słowniku polsko-rosyjskim. *HS*, niestety, z ich istnienia nie zdaje sprawy, choć właśnie kontrastom autorzy słowników przekładowych powinni poświęcać najwięcej uwagi.

Przeglądając zgromadzony materiał zwróciłam przede wszystkim uwagę na częste w języku rosyjskim stosowanie tzw. wzmocnień tautologicznych, np. **белый-белый, веселый-веселый**. Ten sposób przekazywania emocji nie występuje w literackiej polszczyźnie. Aby mogli z niego korzystać także Polacy mówiący po rosyjsku, wystarczy zapewne zwięzła informacja podana we wstępie do słownika polsko-rosyjskiego. Wzmocnieniu tautologicznemu poddają się przecież wszystkie przymiotniki¹⁹.

Trzon mojej kartoteki stanowią derywaty sufiksalne nie mające odpowiedników wśród polskich leksemów. Zanim trafią do odpowiednich artykułów hasłowych słownika polsko-rosyjskiego, trzeba zgłębić ich istotę.

W literaturze przedmiotu nie natknęłam się na zadowalający leksykografa sposób analizowania emotywnych przymiotników i przysłówków, więc adaptuję do tego celu aparat pojęciowy stosowany w odniesieniu do rzeczowników²⁰. Tak jak i rzeczowniki, nacechowane emocjonalnie przymiotniki i przysłówki zawierają w swej treści dwa komponenty: denotatywno-sygnifikatywny, łączący znak językowy z rzeczywistością (komponent treści) oraz konotatywny, związany z odzwierciedleniem sfery uczuć i emocji (komponent emocjonalności). Jednakże wnikliwa analiza semantyczna nacechowanych ekspresywnie przymiotników i przysłówków dowodzi konieczności wyodrębnienia jeszcze jednego składnika, a mianowicie ilości, miary zjawiska, który najwygodniej będzie nazwać komponentem intensywności. Materiał podpowiada, że w odniesieniu do derywatów przymiotnikowych i

przysłówkowych nie należy w zasadzie posługiwać się terminem deminutiva, gdyż formacje te nie zawierają komponentu małości, niewielkich rozmiarów. Zasadniczo informują o stopniu intensywności cechy. Istnieją pewne (nieliczne) wyjątki, ponieważ, jak wiadomo, nie wszystkie przymiotniki nazywają cechę, która poddaje się gradacji. Odstępstwa związane są więc ściśle z semantyką podstawy słowotwórczej²¹. Np. derywaty **живенький** (por. Розочка из-под навоза проклюнулась – **живенькая**, крепкая), **мертвенький**, **лысенький** czy **горбатенький**, tak jak odpowiednio: **живой**, **мертвый**, **лысый**, **горбатый** nie dopuszczają stopniowania cechy. Są to więc czyste hipocoristica. Na uwagę zasługują zwłaszcza te formacje, które mają w swej strukturze sufiks dużej intensywności cechy **-оньк-** (**-еньк-**) oraz sufiks niewielkiej intensywności **-оват-**, takie jak np. **беловатенький** czy **полноватенький**. Znaczenia wyrażane przez sufiksy znoszą się nawzajem, omawiane twory są więc w pewnym sensie “puste”. Ich funkcjonowanie dowodzi, że zdrabnianie, spieszczenie stało się nawykiem, manierą. Takimż dowodem wydają się być twory **долгоносенький** (por. Девочка лет семи, некрасивая, **долгоносенькая**, все время улыбалась [...]) czy **синеглазенький** (por. И какая, смотри, девка-то сквозь тебя глянула! К миру доверчивая, **синеглазенькая**, ласковая!). Ciekawostkę stanowią także formy **прехорошенький**, **премиленький**, w których intensywność wyraża się podwójnie: za pomocą przedrostka **пре-** i przyrostka **-оньк-** (**-еньк-**). Jako że zdecydowana większość analizowanych przymiotników zawiera komponent intensywności cechy, najwygodniej będzie oznaczać je terminem intensiva.

U przytłaczającej większości derywatów daje się wyodrębnić komponent emocjonalności, jednakże, wbrew pozorom, nie wszystkie zabarwione uczuciowo przymiotniki z tzw. sufiksami deminutywno-hipokorystycznymi zawierają w swej treści emocje pozytywne. Obok sympatii, tkliwości, rozczulenia czy współczucia (np. **несчастненький**, **небогатенький**, **бедненький**) oraz podziwu (**остренький** репортаж) mogą one wyrażać emocje negatywne: ironię, np. **добренький** (por. Все вы за чужой счет **добренькие**), wyrzut, np. **грязненький** (por. Наш самолет был обидно **грязненький**), lekceważenie, np. **паршивенький** (por. [...] я перебивался в **паршивенькой** еженедельной газетенке, рассчитанной на пенсионеров), antypatię, np. **самодовольненький** (por. Обыватель из обывателей. **Осторожненький**, **самодовольненький**, **подленький**), pogardę, np. **смирненький** (Ходим **смирненькие**, **тихонькие**, сами не творили, но другим не мешали) i wiele, wiele innych.

Ciekawy wyjątek stanowi derywat **страшненький** (por. Справедливое наблюдение, только, я бы сказал, **страшненькое** czy Город еще более **страшненьким** стал [...]). Ze względów znaczeniowych nie należy oczekiwać tu komponentu intensywności, kłopot sprawia też określenie zabarwienia uczuciowego (także z powodu ograniczeń semantycznych).

W kartotece znalazło się również kilkadziesiąt kontekstów z przymiotnikami ekspresywnymi, które uległy substancywizacji. Zjawisko to wymaga obszernego omówienia, dlatego nie mogę zająć się nim w tym miejscu.

Ekspresywne derywaty odprzysłówkowe są przedstawione skromniej (stanowią około 10% zebranego materiału). Między nacechowanymi emocjonalnie przymiotnikami i przysłówkami są znaczne podobieństwa, ale są i różnice.

Jeśli chodzi o analogie, to i tu obserwujemy identyczność komponentu denotatywnego formy pochodnej i podstawowej. Komponent intensywności występuje powszechnie. U większości formacji stwierdzamy wysoki stopień intensywności cechy (np. **чистенько, умненько, грустненько**), część jednakże derywatów odprzysłówkowych zawiera składnik umiarkowanej intensywności ('dość'), np. **частенько** ('dość często') czy **хорошенько** ('dość dobrze'). W materiale przysłówkowym znalazła się tylko jedna forma: **отличненько**, która nie podlega stopniowaniu z przyczyn leksykalnych. Większość przysłówek to formacje nacechowane uczuciowo dodatnio. Zdarzają się jednak i tu wypadki wyrażania za pomocą sufiksów deminutywno-hipokorystycznych negatywnych emocji.

Po tej skondensowanej charakterystyce rosyjskich intensywów przymiotnikowych i przysłówkowych możemy przystąpić do rozstrzygnięcia zadań leksykografii dwujęzycznej związanych z rejestracją tej części słownictwa.

W wypadku słownika rosyjsko-polskiego sprawa jest prosta. Trzeba zrewidować dotychczasową siatkę haseł, wprowadzić do niej intensiva i przyporządkować im polskie formy neutralne.

Przechodząc zaś do problemów leksykografii polsko-rosyjskiej, należy przede wszystkim uświadomić sobie, że omówione tu derywaty są we współczesnej ruszczyźnie bardzo rozpowszechnione, zwłaszcza w mowie potocznej i języku literatury pięknej²², stanowią niejako jej wyróżnik. Pozbawienie użytkowników słownika informacji o nich nie pozwoli na generowanie tekstów naturalnych, nie skażonych wpływem języka polskiego (wpływ ten będzie się wyrażał we wstrzemięźliwości w przekazywaniu emocji i uczuć). Trzeba także pamiętać, że zaprezentowana grupa derywatów nie ma formalnych odpowiedników w języku polskim, zazwyczaj nawet wśród formacji potencjalnych. Choć oba języki dysponują często analogicznymi formami podstawowymi oraz odpowiadającymi sobie nawzajem sufiksami, to ruszczyzna dopuszcza derywaty emotywnie, polszczyzna zaś - nie. Dobrą egzemplifikację stanowi para ekwiwalentów **бурый** - bury. Znany jest rosyjski twór ekspresywny **буренький** (por. Во всем городе ни одной помидорины, а тут по любой цене, на любой вкус. Рубиновые, даже помытые, буренькие, в дорогу, треснутые, на борщ), podczas gdy polskie **bury** nie poddaje się urabianiu (por. ***burutki, *bureńki**). Ten właśnie powszechny brak symetrii

sprawia, że mamy do czynienia z ogromną liczbą szczegółowych kontrastów międzyjęzykowych. Aby zdać z nich sprawę w słowniku polsko-rosyjskim, trzeba stworzyć obszerną kartotekę rosyjskich intensywów przymiotnikowych i przysłówkowych wraz z ilustracjami ich używania, dobrać im polskie odpowiedniki pozbawione zabarwienia uczuciowego i odwrócić ujawnione w ten sposób pary przekładowe. Należy je rejestrować w obecnych w *HS* artykułach hasłowych jako odpowiedniki drugoplanowe (oczywiście z właściwym kwalifikatorem i ewentualnym komentarzem). Oto garść przykładów:

uczciwy 1. честный 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.) честненький

uprzejmie 1. вежливо 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.) вежливенько

zarozumiały 1. самодовольный 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.)

самодовольненький

zawistny 1. завистливый 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.) завистливенький

zawszony 1. вшивый 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.) вшивенький

zgodnie 1. дружно 2. (jeśli wypowiedź w stylu pot.) друженько itp.

Zdaję sobie sprawę, że zaprezentowany tu sposób rejestrowania leksyki po stronie translatów jest przestrzennie dość kosztowny. Niestety ten właśnie materiał nie podlega korzystnemu uogólnieniu. Nie można więc omówić problemu kontrastów międzyjęzykowych w obrębie derywatów odprzymiotnikowych i odprzysłówkowych w części gramatycznej słownika polsko-rosyjskiego. Każdy wypadek wymaga indywidualnego traktowania. Nie wolno stawiać użytkownika przed koniecznością każdorazowego urabiania potrzebnej mu formacji, gdyż wobec różnorodności zasad może on okazać się bezradny. "Główny wysiłek opracowującego słownik powinien być [...] poświęcony podaniu odbiorcy wystarczających, merytorycznie uzasadnionych, podstaw decyzji o takim, a nie innym, pełnym przekładzie tekstu, z którym ma on do czynienia"²³.

Na zakończenie wypada wspomnieć, że potrzebę wprowadzenia do słowników polsko-rosyjskich deminutywów odprzymiotnikowych po stronie translatów sygnalizowała już H. Bartwicka²⁴.

PRZYPISY

¹ Por. m. in.: J. Trypućko: Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX. T. I. Uppsala 1955 s. 193-194; K. Heltberg: O deminutywach i augmentatywach. *Prace Filologiczne* 1964 (XVIII) nr 2 s. 94; B. Weiss-Brzezina: Regionalizmy kresowe w *Pamiętniku Rusleckiej*. ZN UJ. Prace Językoznawcze z. 14. Kraków 1965 s. 154; Z. Kurzowa: Elementy kresowe w języku powieści powojennej. Warszawa 1975 s. 52-53.

- ² Oczywiście w dialektach deminutiva i hipocoristica są o wiele powszechniejsze (por. S. Urbańczyk (red.): Encyklopedia wiedzy o języku polskim. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978 s. 400-403).
- ³ Jak zauważyła K. Heltberg, zdrobnienia, spleszczenia i zgrubienia należą do najbardziej uniwersalnych kategorii językowych, lecz nawet w blisko spokrewnionych językach występują różnice w zwyczajach użycia i możliwościach tworzenia tego rodzaju formacji (op. cit. s. 93).
- ⁴ Oto rozwiązania stosowanych skrótów: HS - D. Hessen, R. Stypuła: Wielki słownik polsko-rosyjski. Moskwa-Warszawa 1988; Mir - A. Mirowicz, I. Dulewiczowa, I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa: Wielki słownik rosyjsko-polski. Warszawa-Moskwa 1986.
- ⁵ HS, s. 10; Mir, s. 10.
- ⁶ Por. S. Grabias: O ekspresywności języka. Lublin 1981 s. 64.
- ⁷ S. Grabias: op. cit. s. 64.
- ⁸ Szerzej o formacjach potencjalnych zob. J. Puzynina: O pojęciu potencjalnych formacji słowotwórczych. *Poradnik Językowy* 1966 nr 8 s. 229-338.
- ⁹ Przytaczane konteksty pochodzą z rosyjskich czasopism wydawanych w latach 1987-1991.
- ¹⁰ Wprawdzie zgadzam się z uwagą W. P. Bierkowa: "Перевести разговорное слово словом нейтрального стиля с пометой *разг.* по существу означает, что работа по отысканию эквивалента возлагается на читателя" (Слово в двуязычном словаре. Таллин 1977 с. 71), jednakże wypadków, które omawiam, ta krytyka nie dotyczy.
- ¹¹ Wiadomo, że każdy słownik zawiera skończoną liczbę rozwiązań, zaś liczba zadań, jakie musi na co dzień rozwiązać tłumacz, jest praktycznie nieskończona. Pozostaje więc pogodzić się z faktem, że pewnej części ekwiwalentów słownik zaproponować nie może (por. W. P. Bierkow: op. cit. s. 110-111).
- ¹² Oto garść egzemplifikacji zaczerpniętych z "Акварium" W. Suworowa (Londyn 1989) i jego przekładu na język polski dokonanego przez A. Mietkowskiego (Paryż 1989): **зайчишки** - zające, **змеюшки** - żmije, **волейбольный мячик** - piłka do kosza, **институты** - instytucja, **кукурузка** - kukurydza, **медальки** - medale, **водичка** - woda, **дворик** - dziedziniec itp.).
- ¹³ В. П. Берков: Вопросы двуязычной лексикографии. (Словник). Ленинград 1973 с. 44.
- ¹⁴ Zob. m. in.: H. Satkiewicz: Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego. Warszawa 1966; B. Kreja: Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim. Gdańsk 1969; S. Grabias: Derywacja a ekspresja. W: Studia nad składnią polszczyzny mówionej. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tenże: Pojęcie językowego znaku ekspresywnego. W: M. Szymczak (red.): Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tenże: O ekspresywności języka. Lublin 1981; Е. Ф. Петрицева: Стилистически окрашенная лексика русского языка. Москва 1984; И. А. Лукьянова: Экспрессивная лексика разговорного употребления. Проблемы семантики. Новосибирск 1986.
- ¹⁵ Por. И. А. Лукьянова: op. cit. s. 90.
- ¹⁶ Zob. choćby odpowiedni rozdział w: *Русская грамматика АН СССР*. Т. I. Москва 1980 с. 291-300.
- ¹⁷ H. Satkiewicz: op. cit. s. 155.
- ¹⁸ Część materiału pochodzi z napisanej pod moją opieką pracy magisterskiej p. Ilony Góźdz: *Русские эмоционально окрашенные прилагательные и наречия и их отображение в польско-русских и русско-польских словарях*. WSP w Bydgoszczy. Bydgoszcz 1991.
- ¹⁹ Trzeba przyznać słuszność spostrzeżeniu W. P. Bierkowa: "В принципе то, что подчиняется массовым, типовым правилам, сообщается в грамматическом очерке; то, что является отклонением от этих массовых правил, регистрируется в словарной статье" (Слово... s. 36).
- ²⁰ Por. И. А. Лукьянова: op. cit. s. 76.
- ²¹ O identyczności desygnatu formacji pochodnej i podstawowej por. K. Heltberg: op. cit. s. 94.
- ²² Por. na ten temat *Русская грамматика...* s. 299.

- ²³ A. Bogusławski: Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami. W: Z. Salon (red.): Studia z polskiej leksykografii współczesnej. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988 s. 55.
- ²⁴ H. Bartwicka: Uzupełnienia i poprawki do słowników polsko-rosyjskich. W: J. Wawrzyńczyk (red.): Polsko-rosyjskie minucje słownikowe. Warszawa-Poznań 1988 s. 52-53.

ЛЕКСИКА, К КОТОРОЙ СОСТАВИТЕЛИ СЛОВАРЕЙ ОТНОСЯТСЯ С ПРЕНЕБРЕЖЕНИЕМ: РУССКИЕ УМЕНЬШИТЕЛЬНЫЕ, ЛАСКАТЕЛЬНЫЕ И ИНТЕНСИВНЫЕ СЛОВА

Резюме

Известно, что в современном русском языке употребляются в обилии всякие уменьшительные и ласкательные слова. В польском языке, в свою очередь, такого рода дериваты появляются намного реже. Таким образом, сфера употребления эмотивной лексики становится источником многочисленных и разнородных межъязыковых контрастов. Эти различия не находят, к сожалению, отображения в современных переводных словарях общего типа. Цель настоящей статьи - обнаружить и обработать лексикографически ряд намечающихся межъязыковых соответствий.